

TEOS ARKAİK İON TAPINAĞI

(DIA) Son yıllarda Teos'ta sürdürülen arkeolojik kazı çalışmalarında ve daha öncesinde bulunan Geç Arkaik Dönem stilistik özelliği gösteren beyaz mermerden mimari blokların Geç Arkaik Dönem'e tarihlenen bir tapınak ile onun altarına ait olabileceği ortaya konmuştur. MÖ 6. yüzyılın 3. Çeyreğine tarihlenen tapınaktan sadece ion başlık ve başlık parçaları korunmuş olmasına karşılık bir köşe başlığına ait köşe volüt parçasının bulunmuş olması söz konusu başlıkların bir çok anıt sütuna değil aksine bir tapınağa ait olduğunu göstermektedir. Söz konusu ion başlık parçalarından restitüsyonu yapılabilen başlığın ölçüleri Ephesos Artemis Dipteros'u ve Didyma Apollon Tapınağı ile karşılaştırılabilir. Bu açıdan bakıldığında Teos'ta Geç Arkaik Dönem'de bir dipteros'un varlığı bizleri şaşırtmamalıdır. Diğer taraftan duvar arşitravı, arşitrav tacı, duvar frizi ve friz tacından oluşturulmuş olan üst yapı sözkonusu dipteros tapınağın altarına ait olmalıdırlar.

PHOKAİA ATHENA TAPINAĞI (FOÇA)

Antik Phokaia kenti, Foça'nın güney yamaçlarına kurulmuştur. En eski buluntular, son araştırmaların sonuçlarına göre İlk Tunç Çağı'na kadar eskiye gitmektedir. İlk yerleşimin bugünkü yarımadanın gerisine yayılmaya başlaması ise, **Protogeometrik Dönem'e** yaklaşık MÖ 1000'li yıllara tarihlenmektedir.

Phokaia antik kentinin en önemli tapınağı, tanrıça Athena'ya adanmıştır. Tapınak, deniz kıyısında, yarımadanın kuzeydoğusundaki kayalık yükselti üzerinde yer almaktaydı. Tapınağın bulunduğu alan bugünkü lisenin bir bölümü olan eski ortaokul yapısının bulunduğu kayalık alandadır. 2004 yılı kazıları sırasında, tapınağın batısında, podium duvarlarının sınırladığı alanın içerisinde ve **Arkaik tapınak dolgusunun altında oval bir yapının varlığı** tespit edilmiştir. Doğu bölümü oldukça iyi korunmuş olan bu oval yapıyı, Özyiğit **Protogeometrik döneme ait bir tapınak olarak yorumlamıştır**. Arkaik tapınağın dolgusundaki seramikler içerisinde İlk, Orta ve Geç Tunç Çağları ile Erken Demir Çağı'na ait seramiklerin ele geçmesi ilginçtir. Athena Tapınağı'nın bulunduğu kayalık alan, ilk yerleşim alanının başlangıcından beri **tapınım alanı olarak kullanılmıştır**.

Ord. Prof. Ekrem Akurgal başkanlığında Phokaia'da yapılan ikinci dönem kazılarında, Athena Tapınağı'nın yeri saptanmış ve tapınak alanında çok sayıda buluntu ele geçmiştir. Bu kazılar 1952-1957 yılları arasında sürekli, 1970 yılına kadar ise aralıklı olarak gerçekleştirilmiştir. İkinci dönem kazıları sırasında bu çevrede tapınakla ilgili çok sayıda **sütun tamburları, altlık, başlık gibi mimarlık elemanı** bulunmuştur. Öte yandan pişmiş topraktan yapılmış tapınağı süsleyen mimarlık elemanları da gün ışığına çıkarılmıştır.

1998 yılında Athena Tapınağı kazıları Prof. Dr. Ömer Özyiğit tarafından yeniden ele alınmıştır. Tapınağın **bir podyum** (çevresi yüksek duvarlarla desteklenen ve üzerinde tapınağın bulunduğu platform) üzerinde bulunduğu **ilk kez yeni dönem** kazılarında anlaşılmıştır. Podyumu oluşturan çevre duvarlarının büyük dikdörtgen bloklarla yapıldığı tespit edilmiştir. “Herodot Surları” adı verilen surlarla aynı stilde olduğu ortaya konmuş böylece **tapınağın surlarla birlikte yapılmış olduğu ileri sürülmüştür**. Tapınağın yapımı sırasında oluşturulan dolgu içerisinde gelen seramiklerin tarihleri ile Athena Tapınağı'nın, MÖ 6. yüzyılın başlarında yapılmış olduğu ileri sürülmüştür (aslen MÖ 575-550 olmalı). Yöredeki tuf taşından inşa edilmiş olan bu tapınak ion düzenindeydi. Tapınak doğuya yani asıl kent yerleşimine doğru bakıyordu. Tapınağı **tek sütun sırası ile çevrelenmişti (peripteros bir tapınak)**. Pronaos (ön oda) içinde ise, olasılıkla Mısır sütun başlıklarının etkisiyle yaratılmış olan iki adet **Palm başlıklı** sütun bulunuyordu.

Alanın batısında 2005-2008 yıllarında yapılan kazılarda oldukça önemli bilimsel veriler elde edilmiştir. Tapınağa ait çok sayıda mimari parça ele geçmiştir. Ele geçen buluntularla tapınağın **ahşap çatılı** ve çatıya kadar olan bölümünün ise **tuf taşından yapılmış olduğu anlaşılmıştır**.

(DIA) 2005 yılında Athena Tapınağı'nda gerçekleştirilen kazılarda **grifon ve at** protom heykelleri ortaya çıkarılmıştır. Phokaia sikkelerinde fok betimlerinin yanı sıra, grifon tasvirleri de bulunuyordu. Üstelik griffon betimli Phokaia sikkeleri, fok betimlilerden çok daha fazladır. Phokaia sikkeleri üzerinde Grifon betimlerini Phokaia'nın en görkemli zamanı olan MÖ 7. yüzyılın sonlarından Roma Dönemi'ne dek görülmektedir.

Söz konusu bu buluntulara göre, Phokaia'nın baş tanrıçası Athena'nın Tapınağı, **grifon ve at** protomlarıyla süslenmiş olmalıdır. Kazıdaki buluntu durumlarına göre, çok sayıda ele geçen **grifon ve at protomları yan yana sıralanıyordu**. Olasılıkla bu heykeller tapınağın sütunlarının gerisinde, interkolumniumda ve tapınağın duvarına (cella) bitişik olarak, bir grifon, bir at biçiminde dizilmişlerdi. Griffonlar, cella duvarı üzerinde atlardan biraz daha yukarıda bulunuyordu; çünkü grifon ve at protomlarının arkalarında bulunan cella duvarına giren bölümleri, farklı seviyelerdeydi. Bu protomlar tapınak ve tapınağın diğer mimarlık elemanları gibi Foça'nın yerel taşı olan **tüften** yapılmışlardı.

